

PATNÁCT PRAVIDEL PRO LEKTORY

Úvodem

Mezi úkoly, které nám uložila koncilní obnova liturgie, bylo i zavedení lektorské služby při bohoslužbě slova. *Instructio generalis Missalis Romani* art. 78 přítomnost lektora výslovně vyžaduje. Zdálo se, že tento požadavek obnovené liturgie splníme v našich zemích bez obtíží - vždyť jsme gramotný národ - a dnes je už sotva kde kostel bez lektorů. Ukázalo se však, že naši lektori, **přestože umí číst, v naprosté většině neumí předčítat**. Neumí používat hlas, dělají hrubé chyby v přednesu. Mnohdy bohužel dělají chyby odposlouchané od kněží, kteří toto umění při přechodu od latinské k české liturgii také ještě nezvládli.

Jako školíme varhaníky, tak je k důstojnému konání bohoslužby nezbytné školit i lektory.

Pastorační pomůcka „Patnáct pravidel pro lektory“ vám, milí spolubratři, má dát potřebný materiál k promluvám pro lektory. Může však dobře posloužit i k zamyšlení nám, kněžím, nad naším přednesem a nad naší službou slova. Mohou být i podnětem k výměně zkušeností na děkanátních liturgických konferencích.

Doufám, že tohoto materiálu dobře využijete ke zlepšení přednesové úrovně bohoslužeb ve vašem chrámu.

V Olomouci

Prof. Josef Vrana, v.r.
kapitulní vikář

Upravil s kolektivem spolupracovníků
L a d i s l a v S i m a j c h l

OBSAH

1. O čem se tu dovíš (str. 2)	10. Větný přízvuk je pilíř stavby ()
2. Mikrofon je pomocník i zrádce (2)	11. Řeč je zpěv, ale ne zpívání ()
3. Stojíš před očima lidu ()	12. A co když máš opravdu zpívat? ()
4. Tvůj hlas je nástroj lidu Božího ()	13. Vždycky se vyplatí zkouška předem ()
5. Spěchej pomalu, dojdeš k cíli dřív ()	14. Nikdy bez promyšlení textu ()
6. Oko - do duše okno ()	15. Důstojnost lektorské služby ()
7. Zmatky s čárkami, aneb čti jak slyšíš ()	16. Dodatek o české výslovnosti ()
8. A co dvojtečky a uvozovky? ()	17. Shrnutí pravidel pro lektory ()
9. Řeč neteče, nýbrž se staví ()	

1. O čem se tu dovíš

Číst umí v dnešní době u nás každý školák. Proč tedy dlouhé řeči o tom jak se má a nemá číst? Jenže ono není čtení jako čtení, a už něčím docela zvláštním je hlasité předčítání. Aby správně vyznělo a přineslo užitek těm, kdo poslouchají, i tomu, kdo předčítá, na to už je zapotřebí kousek umění.

Kdo se zajímá o sport, také by mohl mít při povrchní pohledu dojem, že například kopaná není žádné umění. Ten nakopne míč, od tamtoho se míč odrazí. Co tedy zbývá míči jiného, než se kutálet či poskakovat od hráče ke hráči a někdy dokonce do branky? A přece každý, kdo se o to jen jednou pokusil, brzy poznal, že to chce určitou dovednost, nacvičený návyk, přehled a kontrolu. A navíc, má-li se hra vůbec rozvinout, musí se řídit určitými pravidly. Pravidla ještě nejsou hra, ale bez nich by nebylo ani té hry, nýbrž jen nahodilý zmatek a nakonec pranice.

Pokusím se ti ukázat pravidla „hry“ a návod k dovednosti, jak se má správně předčítat v kostele. Připadá ti, že je těch pravidel a návodů příliš mnoho? A že na tebe kladou přílišné požadavky? Ale ne, to je jen první zdání.

Předčitatelský úřad v církvi není nic nového. Už ve starozákonních dobách působili při bohoslužbách lektori. A v prvotní křesťanské církvi se rovněž tato funkce těšila zvláštní úctě a byla vyznamenáním pro ty, kdo s horlivostí a láskou chtěli mít účast na šíření Boží pravdy. Během vývoje se však liturgie stáhla do hranic latiny a lektorská služba pozbývala na svém hlavním významu: vnášet poselství Boží pravdy bezprostředně do mysli věřících. Nyní, po 2. vatikánském koncilu, se tento hlavní význam obnovuje a zdůrazňuje. Stal se potřebou církve a my se teprve znovu učíme této potřebě učinit zadost.

Jak k tomu novému zdůraznění lektorské služby došlo? Druhý vatikánský koncil otevřel a vřele doporučil možnost používat v liturgii národní jazyk. Boží slovo má lidem vstupovat do mysli tak přirozeně a účinně, jako by sám Bůh mluvil k Italům italsky, k Polákům polsky, k Čechům česky. Jako by se sám Kristus vtěloval i do rodné řeči národů, ke kterým promlouvá.

Už chápeš, jak je důležité, aby se od lektorského pultíku, od ambonu, jenom něco neodemlelo, nepokřikovalo nebo nemumlalo, ale aby se chrámem zvučně neslo krásně podané, srozumitelné a působivé slovo Boží? Proto ta různá pravidla a návody. Některá se ti budou zdát až příliš samozřejmá, ale neuškodí si je připomenout a sám sebe podle nich kontrolovat. Jiná tě možná na první pohled překvapí.

Rovnáme je tu do takového pořádku, jak se jeví praxe lektora věřícím v kostele. Proto začínáme technickým *detailem* - mikrofonem. Ten je to první, co věřící v kostele sluchem postřehnou a co je nachystáno předem (nebo také není a to je pak zlé).

V závěru ta pravidla, rady a návody znova stručně shrnu.

2. Mikrofon je pomocník i zrádce

S mikrofonem musíš zacházet jako se syrovým vejcem: opatrně a jemně. Nauč se, jak s ním manipulovat a jak do něho mluvit.

Tvá služba se skoro ve všech kostelích odehrává u mikrofonu. Tam tě věřící prvně vezmou na vědomí, ať už do něho mluvíš sám, nebo jej správně seřizuješ knězi. Mikrofon je ovšem jen jedna z tří částí rozhlasového zařízení, ta, která přijímá zvuk. Mimoto je tu zesilovač v sakristii a reproduktory rozmístěné po kostele. S tím obojím normálně nemáš co dělat. Přesto bys měl aspoň vědět, kterým knoflíkem se celé rozhlasové zařízení zapíná, kdyby snad kostelník zapomněl.

Vraťme se k mikrofonu. Seřizuješ-li ho pro kněze, hled' jej nastavit do výšky a polohy, která je knězi nejpohodlnější. Při nastavování či přemísťování mikrofonu hled', aby

k věřícím nedoléhaly ošklivé zvuky, rachot, pískot, skřípot apod. Bude-li kněz zpívat, nastav mu mikrofon tak, aby ho neměl příliš blízko úst. Jde-li zpěv přes reproduktory a nemůže v chrámovém prostoru volně doznít, působí to nepříjemně.

Když máš mluvit do mikrofonu ty, pamatuj si:

- 1) Do mikrofonu se mluví přesně zepředu, zhruba v úhlu 45°, mimo jiné i proto, aby nezakrýval obličej, nebouchá se do něj, ani nefouká.
- 2) Správná vzdálenost od úst je asi 20-30 cm a musí se přesně dodržovat, protože síla hlasu se mění s čtvercem vzdálenosti. Máš-li mikrofon blíže než na 20 cm, tropíš veliký a tvrdý hluk a věřící se nemohou soustředit na to, co říkáš.
- 3) Nemluv do mikrofonu příliš hlasitě, nýbrž tak klidným hlasem, jako bys mluvil o něčem závažném doma u stolu.
- 4) Mikrofon zvětšuje nejen zvuk tvého hlasu, ale i všechny chyby: dialekt, nesprávnou výslovnost, zajíkání, sípavý dech, odkašlávání...
- 5) U společných modliteb a písní (Gloria, Vyznání víry, Otče náš...) proneseme do mikrofonu jen úvodní slova a zbytek potichu, ne jako „předříkávač“.
- 6) Nauč se rozpoznávat, přizpůsobuje-li se tvůj hlas dobře chrámovému prostoru v síle, v poloze i tempu. Když tě na závady upozorní někdo dodatečně, je už pozdě. Proto, můžeš-li, vyzkoušej si to s někým předem. Ale nauč se i během čtení sám sebe kontrolovat: tohle jsem řekl moc rychle, tohle moc silně, musím hlavou o 5 cm zpátky apod.

3. Stojíte před očima lidu

Lidé neposlouchají jen ušima, ale i očima (*kromě poslechu rozhlasu*). Proto i tvůj vzhled, oblečení, postoj a pohyby patří ke tvé službě.

Všechno, co upoutává zrak, buď ladí s tím, co posloucháme a tím podporuje naši pozornost, nebo je to neladné, rušivé, a pak to rozptyluje, svádí pozornost jiným směrem. „*Proč má ten hoch tak neupravenou kšticí? - Taky se mohl slušněji obléknout! - Jak legračně a nešikovně stojí! - Jak drží tu knihu!*“

Lektorská služba je odpovědné a důstojné poslání. Proto i vnější způsob, jak je plníš, musí být důstojný a nenásilně vyjadřovat, že si svou odpovědnost uvědomuješ. Začíná to už oblečením, upraveností a čistotou. Nevyžaduje se, ani není vhodný, nějaký zvláštní oblek. Když je lektor zároveň ministrantem, pozor, aby mu rocheta a talár nebyly malé! Vypadal by směšně sám a zlehčil by tak i vážnost zvěstování slova Božího.

Zvlášť důležité je počínat si důstojně, uvolněně a zároveň pevně v postoji, v pohybech, v celém vystupování. Vykročíš-li ze svého místa k ambonu, nesmíš ani klusat jako střelený, ani se loudat a kolébat, jako by se ti nechtělo. Jdi klidně, určitě, vzpřímeně a přirozeně, jdeš splnit, čím jsi byl pověřen! Nedělej ani svatouška ani tajtrdlíka.

Když přistoupíš k mikrofonu, zkontroluj si, je-li správně nastaven na tvou výšku. Není-li všechno v pořádku, klidně si polohu mikrofonu uprav tak, aby tě bylo slyšet i vidět! Ať hlas zvěstování vychází z lidské tváře, ne z nějakého úkrytu za pultíkem a za mikrofonem. A ať také ty vidíš na lid Boží, kterému předčítáš!

Pak se pohodlně a pevně postav na obě nohy, nehledej žádné „elegantní“ pozice jako baletník nebo antická socha. Jen když pevně stojíš, zůstanou i ramena pevná a dostaneš pocit jistoty, mužnosti, klidu.

Přinášíš-li si knihu s lekceci nebo s přímlovami sám, nos ji tak, že ji rukama držíš za spodní rohy a horní hranou si ji necháš položenou na prsou. Při čtení bez ambonu ji drž nenuceně oběma rukama.

Při návratu z místa předčítání nechod' pozpátku, ať neklopýtneš nebo něco neporazíš. Knihu nes nazpět stejně uctivě jako ke čtení. Její místo není ani na oltářních stupních ani na tvém sedátku či dokonce vedle tebe na zemi, nýbrž na abaku nebo na ambonu.

Různé technické údaje, např. která je neděle nebo svátek, která píseň se zpívá aj., by se měly během bohoslužby ozývat co nejméně. Nejsou-li věřícím oznámeny jinak, např. na příslušných tabulích, ohlas je před začátkem bohoslužby, nebo je poví sám kněz hned při uvítání věřících.

4. Tvůj hlas je nástrojem slova Božího

Ve shromáždění jistý předříkávač modliteb ochraptěl. Rabín se ho zeptal: „Čím to, že jsi ochraptěl? - „To je tím, že jsem se modlil před pultem“. - „Správně“, řekl rabín, „kdo se modlí před pultem, snadno ochraptí, ale kdo se modlí před živým Bohem, ten neochrptí“.

Hlas zní nejlíp, když mluvíš ve své přirozené poloze. Proto ho nepřepínej, začni hlubší polohou a tou také končí.

Chránový prostor a množství věřících spolu s pocitem vlastní důležitosti svádí k tomu, že se chceme učinit co nejslyšitelnější. Proto zvedáme hlas, tj. zužujeme průchod hlasivek. Je sice pravda, že to zní hlasitěji, podobně jako hadicí dostříkneme dál, když ji vpředu přiškrtneme. Ale čím na to doplatíme?

Mluvíme-li trvale ve vysoké poloze, hlasivky se přepínají. To nedělá dobře ani jim ani uším posluchačů, ani žádoucímu melodickému rozčlenění čteného textu. Ani se totiž nenadějeme, a ocitáme se v nebezpečném monotonním „pozpěvování“ s otevřeným koncem vět. Protože když se hlasem vyšplháme do určité výšky, je velmi těžké dostat se zase dolů. Poslední slova věty pak zůstanou viset kdesi v poloviční výšce - a už tu máme ten nábožný flašinet, který je tak odpudivý, protože je falešný a nedůstojný Božího slova.

Často a také špatně je to u modliteb, které lektor střídavě začíná a lid odpovídá, jako je tomu u přímlov:

„Prosme Boha, aby nám daroval svůj pokoj...“ „...prosíme tě, vyslyš nás...“

Mnohý lektor zůstane viset hlasem ve výšce. Neklesne hlasem, aby naznačil konec prosby. A tím se často stává (zvláště když je prosba delší a složitější), že věřící jsou v rozpacích, zdali už mají či nemají vpadnout se svým „prosíme tě, vyslyš nás“. Některý lektor si možná myslí, že tím uvážnutím ve vzduchu naléhavěji přiměje věřící k odpovědi a zatím je to právě naopak.

Ale hlavně: tyto „zbožné“ zpěvavé kadence jsou ohavnost, které dělají dojem, že kostel je muzeum se starožitnými ceremoniály a nepřirozenými frázemi, protože tenhle „povznesený tón“ už dnešní člověk neslyší nikde jinde než v našich kostelích. Je už nejvyšší čas, aby zmizel i odtud. Není-li důstojný člověka, tím spíše není důstojný Boha.

Pamatuj si tedy: předříkáváš-li ať přímlovu nebo verše žalmu, vždycky na závěr musíš klesnout hlasem jako při tečce, i když tam žádné znaménko není. Jen tak to zní srozumitelně, důstojně a **lidsky**. A to je velká věc: vždyť sám Bůh se stal člověkem, polidštil se, aby nás vykoupil a to se právě v liturgii zpřítomňuje. Všim ušlechtilé lidským Boha uctíváme, všim odlidštěným provádíme před Bohem, aniž chceme, jen jakousi samolibou komedií.

Proto přišla po koncilu reforma liturgie, kterou musíme my v praxi domýšlet a uskutečňovat. Lidé se už nesmějí cítit v kostele jako cizí v něčem cizím. Musí bez obšírného vysvětlování rozumět, co se zde děje a jak je to míněno; a to se nejsnáze pozná

podle toho, jak je to **řečeno**. Mluv tedy přirozeně, mluv ke svým bratrům a sestřím tak, aby mohli na tvé čtení odpovědět: *Bohu díky, slyšeli jsme slovo Boží - ano, je pravda, co říkáš, přinášíš dobrou a radostnou zvěst.*

5. Spěchej pomalu, dojdeš k cíli dřív

Nečti uspěchaně, vyslovuj zřetelně, dělej náležitě pauzy, dýchej klidně. Dopřej lidem, ať stačí sledovat Boží poselství myšlenku za myšlenkou.

Jakmile postřehneš v kostele neklid a pokašlávání, znamená to, že ti lidé špatně rozumějí. Zvolni tedy tempo, začals asi příliš rychle. Ale čím to? Vždyť jsi jistě neměl v úmyslu vychrlit ze sebe slova o překot.

Stalo se to možná tak, že jsi **příliš brzo** začal. Neuvědomil sis, že lidé před čtením při modlitbě stáli. Musí se napřed usadit, čímž nutně vzniká šum. Počkej tedy, až se posadí, uklidní, soustředí na tebe pozornost. Začneš-li dřív, unikne jim začátek, proto dost nerozumějí ani dalšímu, i když už slyší dobře.

Víš, že např. v hudebním partu nejsou zaznamenány jen noty, ale i **pauzy**. V hudbě není důležitý jen ten čas, ve kterém něco slyšíme, ale i pauza, tj. doba, ve které doznívá, co jsme právě slyšeli. Nasloucháme tomu, stravujeme to. Právě tak s řečí. Je zde tempo mluvy, rychlejší či pomalejší, souvislý proud zvuků – a je tu délka pauz (mezi větami nebo částmi vět). Teprve to obojí dohromady dává celistvý zvukový i významový obraz mluvené řeči.

Pomalejší mluva při dobré výslovnosti přispívá ke srozumitelnosti jednotlivých slov a větých částí. Mluvme-li příliš rychle, mísí se zvukové vlny z úst se zvukovými vlnami ozvěny odražející se od stěn kostela a tím vzniká nesrozumitelný zvukový chaos. Z toho plyne pravidlo: **Mluv právě tak rychle (či pomalu), aby se přímé a odražené zvukové vlny neprotínaly a vzájemně nerušily.**

Aby posluchač dobře rozuměl celku i jednotlivým souvislostem, k tomu slouží pauzy mezi větami a myšlenkovými úseky. Ty mu ponechávají krátký oddech, aby si mohl představit smysl slyšeného a uložil do paměti, nežli bude vnímat další úsek. Kdybys sebezpomaleji četl, ale nedělal pauzy, bylo by to jako parní válec, který se tupě a neúprosně valí přes posluchače. Posluchač sice slyší, ale nestačí si slyšené urovnat, uchopit smysl toho a vštípit si to do paměti. Proto čím je text těžší, tím jsou tyto pauzy důležitější.

Jsou však důležité i pro tebe, lektora. Dovolují ti během nadechnutí přejít očima už na příští větu, představit si její obsah a ten pak vzápětí nahlas a se správným přízvukem sdělit posluchačům. Tedy další pravidlo: **Dělej citlivé pauzy mezi větami, myšlenkovými úseky a delší pauzy mezi odstavci.** Při těchto delších pauzách máš dost času podívat se na posluchače.

Všechno má svou míru, i pomalost. Předcítáš-li příliš pomalu, působíš dojmem lenosti nebo ospalosti, děláš-li příliš dlouhé pauzy, budíš dojem roztržitosti. Jenže tohle nebezpečí je nevelké, 90 procent lektorů čte spíš rychle s krátkými pauzami.

Příčina je asi v nervozitě a v nesprávném dýchání. Správně dýchat znamená dýchat klidně a zhluboka jako ve spánku. Jen pozoruj spící dítě. Nedýchá hrudí, násilně a trhaně, - nýbrž břichem. I ty tak dýcháš, když spíš. Ale v bdění jsme si díky sedavým zaměstnáním, těsným kalhotám s opaskem a jiným vymoženostem zvykli dýchat nezdravě, jen hrudním košem. Pociš se - prospěje to i tvému zdraví - v klidném a hlubokém dýchání. Ale ani to nepřeháněj: násilné hluboké dýchání vede k pocitu závratí a zatěžuje srdce.

Pamatuj si pravidlo: **než začneš číst, dvakrát se zhluboka nadýchni.** To ti pomůže číst beze spěchu a neklidu, ve správném tempu. **A při větších pauzách se**

znovu jednou zhluboka nadýchni. Tak dostane celé tvé předčítání přirozený základní rytmus a s klidem a důvěrou se oddáš své službě.

6. Oko – do duše okno

Člověk, který učí a sám nedělá to, čemu učí, se podobá studni: jiné napájí a omývá, sebe umýt ani napojit nedokáže.

Než, začneš číst, a pak před každým novým odstavcem, se podívej na lidi: navážeš spojení a zvýšíš účinek slova.

Všiml sis televizních hlasatelů? Také svá hlášení „jenom“ čtou. Ale na rozdíl od nezkušených přednášečů, kteří se topí pohledem ve svých papírech, zkušený hlasatelé každou chvilku zvednou oči a pohlédnou do kamery, na nás. Ne koketně, domýšlivě, vyzývavě, nýbrž prostě, klidně, pevně. Vzniká příjemný dojem skromnosti, jako by tím říkali: „To, co tu k vám mluvím, jsem si nevymyslel já, sami vidíte, že to čtu. Jen se vás očima ptám, zdali to čtu dobře, zdali mi rozumíte; zdali vám to něco říká.“

Tak se navazuje kontakt, vnitřní spojení mezi čtoucím a posluchačem. Spustíš-li hned, jak si stoupneš k mikrofonu, přehrkotá drahocenný text jako vysypaný písek. Do prázdna, ne do srdcí. Znáš to, jak je nepříjemné, potkáš-li se s někým, kdo se ti za celý rozhovor nepodívá do očí. Zatímco on tak nezájmavě mluví, tobě chtěj nechtěj těkají myšlenky: „To je divný patron. Asi bude neupřímný. Proč se mnou vlastně mluví? Ví vůbec, že tu jsem? S tím bych se asi těžko spřátelil.“ Bezděčně jen čekáš, kdy už skončí - místo aby ses ponořil do toho, co ti říká.

Právě tak, a ještě výrazněji je tomu se spojením mezi lektorem a věřícími. Jsme bratři a sestry, jedno společenství v Kristu a Boží slovo tu jednotu prohlubuje. Smíš tedy stát mimo toto společenství? Nebo se cítit spojen ty sám a všechny ostatní nechávat „za zdí“?

Navíc má pro tebe občasný pohled na posluchače i praktický význam. Postřehneš, jak jsou soustředěni, jak je přečtená myšlenka zaujala. A inspiruje tě to, aby ses i ty cele pohroužil do toho, co jim říkáš. Aby Boží pravda, byla prožívanou pravdou pro tebe a pro všechny.

Kdy, jak často a jak dlouze se máš na posluchače podívat?

Samozřejmě před počátkem čtení. Klidně, dost dlouze - tak na 2-3 vteřiny, jako bys je pohledem svolával. Potom asi tak za každou třetí větou, podle toho, jak jsou věty dlouhé a do jak důrazné myšlenky jsou vyhoceny. To pohlédni jen krátce, na vteřinku. Ale ne uprostřed věty! Mohl bys ztratit souvislost, nebo aspoň vzbudit dojem jakéhosi zdůrazňování textu na nesprávném místě. Pohled spoj těsně s posledními slovy věty, zvláště když končí vykřičníkem nebo otazníkem.

Při delším a složitějším textu zdvihni oči před každým novým odstavcem (větším myšlenkovým celkem), a to tak na 1-2 vteřiny. A samozřejmě na konci - když dočteš, pohlédni klidně a srdečně na věřící a s pohledem na ně uzavři obvyklým: „Slyšeli jsme slovo Boží“. Setrvej v pohledu až oni odpoví: „Bohu díky“, a pak teprve odstup a odejdi od ambonu.

Kam, na koho se dívat?

Nesmělost a nervozita může vést k dvojímu chybnému pohledění: buď lektor kmitne pohledem do neurčita, neosobně, jako vytřeštěně. Spíš jako by ho něco píchlo, než jako by se chtěl podívat. Nebo se upírá očima vždy jen na jednu osobu, na někoho známého

někde poblíž. Správné je přeletět očima přes celé shromáždění od předu dozadu, ne ze strany na stranu a maličko se zastavit pohledem až vzadu, u posledních řad. Takto stavíš most mezi sebou a všemi. Vzdušný, ale pevný most, po kterém putuje Boží poselství věta za větou **z tvého srdce** do srdcí **všech**. A sám, jakožto předčítatel, nabýváš kontroly o tom, jak srozumitelně a jak působivě čteš: zdali příliš rychle, či pomalu, příliš tiše, či nepřírozeně hlasitě atp. To všechno stačíš „přečíst“ a uvědomit si při takových pohlednutích. Neboť „oko - do duše okno“.

7. Zmatky s čárkami aneb čti jak slyšíš

„Prorok, který měl sen, vypráví sen; prorok který však má mé slovo, ať věrně hlásá mé slovo“, praví Pán. „Není mé slovo jako oheň, jako kladivo, které drtí skálu?“

Čárka za slovem neznamená vždycky pauzu, ani se před ní vždycky nezvedá hlas. Rozlišuj, kdy ji brát vážně, a kdy ji „nečíst“, jako by nebyla.

Je totiž dvojí druh čárek, obojí je podchycen pravopisnými pravidly. Jenže jeden je **jen věcí pravopisu**, druhý je záznamem **skutečného hlasitého projevu**. Dříve (ještě v době Husovy pravopisné reformy) se psávaly jen ty čárky, které v mluveném projevu znamenaly pauzu.

Pak přišli humanisté se svým vědeckým důvtipem. Rozebírali věty na hlavní a vedlejší, rozčleňovali závislosti jednotlivých větných částí. A pro usnadnění a znázornění takového přehledu vnesli do psaného textu celý systém čárek. Gramaticky zcela logický a správný (a platí v zásadě dodnes), ale ne už řízený zákonitostmi mluvené řeči. Ty čárky jen gramatické čili „němé“ jsou důležité při čtení potichu, pouze očima. Vedou k pochopení větné stavby, vzájemné závislosti větných členů apod. Pro mluvení však mají jen nepatrný význam. Patří-li někam pauza, o tom nerozhoduje čárka, nýbrž to, kde končí myšlenkový celek. Tam naopak musíš pauzu udělat, ať tam čárka je, či není.

Kde tedy čárku „mlčky“ přecházíme?

- 1) Před krátkými vztažnými větami (*skutečnou pauzu, před kterou zároveň zvýšíme tón, vyznačme znaménkem „/“, kde znaménko není, čteme bez pauzy*)

*Každý, kdo se povyšuje, / bude ponížen.
Proto je dobro, které působil, / zajištěno v Pánu.*

Jasně tu vidíš rozdíl: pauzičku znamená jen ta čárka, která odděluje myšlenkové úseky.

- 2) Před předmětnými větami (vedlejšími)

*Víme, že zákon je dobrý, / jestliže ho člověk užívá náležitě. (Tim 1,8)
Dbejte tedy bedlivě, jak máte žít, / ne jako nemoudří... (Ef 5,15)*

Cítíš jak sloveso (větička) „víme“ neobstojí samostatně, potřebuje bližší obsah. Podobně sloveso „dbejte“. Proto tvoří s následujícím doplněním jeden myšlenkový úsek, který nemůžeme trhat pauzou.

- 3) Před doplňky (přístavky apod.)

*Tak praví Bůh, náš Pán.
Bohu, našemu Otci, / buď všechna čest až na věky.*

Vyslov skoro jako jedno slovo: Bůhnášpán, Bohunašemuotci atp.

4) Při výčtu pojmu stejného druhu

Příbuzní, přátelé a známí (čti: PŘÍbuzníPŘÁteléaZNÁmí.)

Co je čisté, lásky hodné, věčné, / na to ať se obrací váš pohled.

Všeobecně jsou známy skutky těla; / jsou to: smilstvo, nečistota, chlípnost, / modloslužba, / čarodějnictví, / nepřátelství, nesváry, řevnivost, / hněv, hádky, různice, roztržky, / závist, / vražda / opilství, hýření a věci jim podobné...

Plody ducha však jsou: láska, radost, pokoj, / trpělivost, / laskavost, dobrota, / věrnost, / shovívavost, mírnost, / zdrženlivost, střídmost, umírněnost.

Pojmy, ač oddělené čárkami, patří smyslem k sobě, vytvářejí jeden myšlenkový úsek. Toto pravidlo je tak rozhodující a jasné, že ti pomůže srozumitelně a působivě přednést i tak obtížné čtení, jaké jsme uvedli. Z dlouhé řady neřestí a ctností musíš ty, které patří k sobě (*jsou stejného druhu*), číst **bez pauzy**. Zato **uděláš pomlku** tam, kde začíná nová skupina slov patřících k sobě popř. i před jednotlivými slovy zvláště důležitými, stojícími sama pro sebe.

Chápeš jistě obě ty skupiny čárek. Gramatika říká: jsou zde souřadně kladena samá podstatná jména, proto se za každým píše čárka. Kdežto živý cit pro řeč praví: jsou tu spojeny do skupin rozdílné věci, z nichž některé patří významem k sobě, jiné jsou odlišné, proto musím naznačit, co patří k sobě (*číst bez pomlky*) a co je jiné (*oddělit pomlčkou*).

Nikdy však čárka sama o sobě **není označení melodie**, tj. toho, máš-li hlasem stoupat či klesat. Leckdy se totiž u čárky sníží hlas téměř jako u tečky, např.:

„Šel domů, docela sám.“

To „docela sám“ je připojená, doplňující větička, i když zkrácená: „byl sám, tj. nikdo ho nedoprovázel“. Tedy nová představa, samostatný myšlenkový celek. Proto celou tuto větu přečteme takto:

„Šel domů. Docela sám.“

Všechno to zní možná složitě. Ale když si uvědomíš, co text říká, zdravý rozum ti už poradí. Osvoj si zásadu: **Mám-li dobře číst, musím se učit slyšet ty, kdo dobře čtou.** Dnes to není problém, je tu rozhlas, televize. Jejich poslech - a zároveň citlivý poslech živé hovorové mluvy - ti názorně poví, jak si při čtení počínat; i s těmi nešťastnými čárkami.

8. A co dvojtečky a uvozovky?

Chceš-li číst tak, jak se doopravdy mluví, dávej se těmi znaménky myšlenkově vést, ne zvukově spoutat. Jsou zde, aby členila a spojovala význam, ne aby tě nutila koktat.

Naštěstí v tom, jak si obratně a správně počínat při dvojtečkách, nejsou žádné složité taje. Ovšem i tady musíme rozlišit dvojí druh dvojteček.

1) Dvojtečka uvnitř složitější věty, kde se neuvádí přímá řeč, je prostým oddělením dvou myšlenkových úseků. Zpravidla předchází před nějakým výčtem, např.:

„Kuchyňské nádobí se vyrábí z různých materiálů: z kovu, ze skla, z porcelánu nebo z umělých hmot.“

Tady je věc jasná. U dvojtečky klesneme hlasem docela nebo skoro jako u tečky a následuje malá nádechová odmika. Stejně je tomu v případě, kdy po dvojtečce následuje bližší obsahové určení předchozí věty (ať už je to určení vyjádřeno další ucelenou větou, nebo jen její zkratkou), např.:

„Tak nevím, do čeho se pustit dřív: / napřed umýt okna, nebo se dát prvně do prádla?“

2) Ale nejčastěji se setkáváme s dvojtečkou jako s uvedením přímé řeči, zpravidla vyznačené uvozovkami. Teprve tady následují potíže - a velice rozšířené chyby, Nejčastější je ta, že se u dvojtečky před přímou řečí klesne hlasem, děj se co děj.

Tatínek mi řekl: „Pojď domů!“

Školáček z toho udělá hlasem opravdu dvě samostatné věty. Gramaticky a graficky to také dvě věty jsou. Jenže jak neohrabaně a koktavě takové čtení vyzní! Zkus si to takhle školácky přečíst nahlas, a sám sobě budeš směšný. Podle zdravého rozumu a podle smyslu věci je zřejmé, že větička „tatínek mi řekl“ sama o sobě neznamená skoro nic, tak je obsahově chudá. Nutně musí být doplněna tím, co řekl. Proto po lidsku celou dvojvětu přečteme jako větu jedinou, bez pauzy.

Tatínek mi řekl pojď domů.

Je-li však přímá řeč uvedena obšírněji, slavnostněji či nějak důrazněji, vypadá to jinak, např.:

Svlékl kabát, vyhrnul si rukávy / a řekl zvýšeným hlasem: / „Tak, hoši, dáme se do toho!“

A zcela tak v příkladech z Písma:

A otevřel ústa / a učil je takto: / „Blahoslavení chudí duchem...“

A ještě poznámka o uvozovkách: Jsou jen grafickým znaménkem. Chceš-li už hlasově zdůraznit, že jde o přímou řeč, můžeš to naznačit pozměněným tónem hlasu. Ale varuj se „předehrávání“, teatrálnosti, ta působí trapně. Kdyby ti obměnění tónu dělalo sebemenší potíže, raději se o to nepokoušej a spolehni se, že podle smyslu tě posluchači pochopí i bez uvozovek.

Tím je snad „problém“ dvojtečky názorně vyřešen. Je náramně jednoduchý. Ale ukazuje také na jednu zásadní věc, kterou se budeme zabývat širě: že o tom, co máme dobře přečíst a účinně sdělit jiným, si musíme předem trochu zapřemýšlet. Postihnout úhrnnou myšlenku a náležitě ji sestavit z jednotlivých myšlenkových úseků. To ovšem nejde při prvním pohledu, když se dáme do čtení bez přípravy, jak tomu mnohdy bývá.

9. Řeč neteče, nýbrž se staví

I pravil Mojžíš: Promiň, Pane, nejsem řečníkem ani od včerejška, ani od předvčerejška, ani od té doby, co mluvíš k svému služebníkov, nýbrž jsem nemotorný i pokud jde o ústa, i pokud jde o jazyk. Pán mu odpověděl: Kdo poskytl člověku řeč, aneb kdo ho dělá němým nebo hluchým nebo slepým? Nejsem to já? Nuže jdi, budu s tvými ústy a poučím tě, co bys měl říci. (Ex 4, 10-12)

Co předčítáš, musíš mít jasně rozčleněno. Posluchač nevnímá jednotlivá slova, nýbrž ucelené představy.

Tuto poučku jistě chápeš. Jde jen o to, jak se takové rozčlenění dělá. Stejně, jako když matka krájí sváteční dort: Nejdřív ho púlí, pak čtvrtí, pak teprve krájí na porce. Kdyby krájela hned „načisto“, byl by každý kousek jiný, jeden tenký, druhý tlustý.

To měj na paměti při přípravě textu ke čtení. Nezačni hned pilovat první větu. Přečti si text v celku a všímej si, kde začíná něco nového: **tam je odstavec**. Bývá vyznačen přímo v tisku odhozením prvního řádku. Na tom místě musíš udělat dost dlouhou pauzu. Každé delší čtení mívá několik takových oddílů.

Teď teprve můžeš odstavec „krájet na porce“, tedy na takové celky, které může posluchač „spolknout“ najednou. Marně se neříká, že Boží slovo je náš chléb: naslouchání je také jídlo. Má-li být k užítku, musí být v klidu stráveno. Posluchač si musí umět **představit**, co se předčítá. Na to potřebuje malé pauzy, aby chápal smysl krok za krokem, Proto i čtoucí musí jít krok za krokem, po částech, které dávají smysl.

Aby sis ty sám dovedl postupně představit, co čteš, jedno po druhém, musíš se při čtení zastavovat, aby sis udělal vnitřní obraz. Tak ti vznikají malé pauzy mezi úseky, které dávají smysl. Jsou to tytéž úseky, které potřebuje posluchač, aby si představil, co právě slyšel.

Jak dlouhý je takový úsek? Zcela jistě za každou tečku, protože každá věta je celek. Potud je to jednoduché. Jenže většina vět se skládá ze dvou i více myšlenkových úseků. Např. v podobenství o deseti pannách:

Tu vstaly všechny ty panny / a upravily své lampy.

Každý úsek věty dává svůj smysl. Kdo poslouchá a má porozumět, musí si postupně představit: 1) jak se spící dívky probudily a 2) jak si upravovaly lampy. Podobně u naimského mládence:

I posadil se mrtvý / a počal mluvit.

První myšlenkový úsek je: zvedl se na nosítkách, rozhlédl se kolem, kdekdo ho pozoroval. A druhý úsek: náhle začal mluvit. Předčítáš-li celou větu jedním dechem, znemožníš posluchačům, aby si mohli živě představit průběh děje. Pamatuj: zpravidla se před částí věty uvedené spojkou „a“ dělá pauza. Neboť jsou tu spojeny dvě myšlenky, dva děje, dva úseky a každý má svůj smysl.

Přečti si nahlas následující věty a sleduj: svislé čáry naznačují výraznou pauzu, ale ne vždy poklesnutí hlasu, to je věc melodie, o které pojednáme zvlášť později:

Přivedl zpátky zajaté svého lidu Izraele; / vystavějí znovu zbořená města a osídlí je, / znovu vysázejí vinice a budou pít jejich víno, / opět založí sady a budou jíst jejich plody.

Ten promění mocí naše pomíjející tělo / a učiní je podobným svému oslavenému tělu.

Abys všechny bloudící povolal zpátky k jednotě církve / a všechny nevěřící přivedl ke světlu evangelia.

Shrňme návod pro členění textu: vyjdi vždy z celku, ten je dříve než části. Rozčleň hlavní odstavce, potom věty, pak myšlenkové úseky uvnitř věty. Pamatuj, že tečka a středník jsou znamením, kde myšlenkový úsek končí. Ale: kam až myšlenkový úsek sahá, to sotva určí jen gramatická pravidla. Záleží to na tom, kolik toho musí posluchač **uslyšet najednou**, aby si mohl učinit jasnou představu a spojit ji s předešlým nebo následujícím.

Myšlenkové úseky dávající smysl ti určí **ohled na posluchače**. Musí být srdcem u nich, kdo má dobře předčítat. Postav sám sebe na jejich místo a uvědom si: posluchač slyší tvá slova poprvé, proto si z nich může dělat jasnou představu jen zvolna a postupně.

Z téhož ohledu na posluchače je nutno, abychom i myšlenkový úsek členili dále na dílce. V mluvě se vyznačují malým zadržením, což je trochu méně než pauza, v tomto textu si je označme krátkou svislou čárkou ' . Podrobné rozčlenění tedy vypadá takto:

Abychom skrze tvé vnuknutí ' myslili na to, co je správné, / a pod tvým vedením to také uskutečnili.

Napomínám vás ' jako své milované děti ' v Kristu Ježíši, našem Pánu.

Pro zcela přesné a spravedlivé „rozkrájení dortu“ je tedy užitečné si uvědomit: slovní bloky vyslovujeme naráz, jako jediné slovo, např.:
Slovníblokyvyslovujemenaráz ' jakojedinéslovo.

Musíš dbát na to, abys do slovního bloku shrnul to, co k sobě patří.

Ty krátké čárky ' dělí větu jen na slovní bloky, **ne na myšlenkové úseky**, proto tu neděláme dechovou pauzu. Tu smíš dělat jen na konci myšlenkového úseku. Kdybys odmlky mezi bloky protahoval, nevystavěl bys myšlenkové úseky dávající smysl, naopak bys je rozbil. Pak už nemáš čím dát posluchači najevo, co k sobě patří tak, aby to dávalo jednu představu, nýbrž bys ho falešně sváděl vytvářet si představy různé. Posluchač si brzo všimne, že vlastně čteš nesprávně, že ho mylíš, a ztratil by k tvému čtení důvěru.

Celé to členění dostává při čtení pravý význam teprve tím, jak se myšlenkové celky uspořádají směrem **k ústřednímu důrazu**, k přízvuku, a to k většímu přízvuku, na kterém stavba myšlenkového celku spočívá. Proto si o něm promluvíme v samostatné kapitole.

10. Větný přízvuk je pilíř stavby

Zákon, který ti dávám, není nesplnitelný a není nedosažitelný. Není v nebi, abys musel říkat: Kdo nám vystoupí na nebesa a přinese nám jej, poví nám jej, abychom jej zachovávali? Není za mořem, abys musel říkat: Kdo nám zajde k oněm břehům moře, aby nám jej dovezl, pověděl, a my jej zachovávali? Je blízko (to slovo), je v tvých ústech, v tvém srdci, snadno je zachováš.

Položit správný přízvuk není věc náhody, ale pochopení. Věta je utvořena tak, že vyhrocuje myšlenku do jednoho hlavního slova.

Jak samozřejmé se jeví toto pravidlo na první pohled! A jak často se proti němu prohřešuje, kdo předčítá! Ne že by nedával přízvuk na nic; naopak, má snahu zdůraznit kdeco, každé slovo se mu jeví závažné. Ovšem, věcně jsou závažná všechna. Jenže v určitém stupni podřízeností k tomu hlavnímu, ve kterém je ústřední smysl myšlenky. Když se toho nedbá, slyšíme, např. takovouhle větu:

„Jestliže MÉHO otce a v MÉM jméně O COKOLI POŽÁDÁTE - DÁ vám to.“

A výsledek? Posluchač pro samé důrazy neví, co si vybrat, co si má vlastně vštípit.

Je zajímavé, že chceme-li sami v běžném hovoru někomu něco říct, bez rozmyšlení zdůrazníme právě jen ta slova, která dávají přesný smysl tomu, čeho chceme dosáhnout. Např.:

„Pojď, prosím tě, ke mně NAHORU, musím ti něco UKÁZAT.“

Jasně zdůrazníme slova „nahoru“ (hlavně první slabiku NA-), což shrnuje a vyhrocuje celou výzvu, a „ukázat“ (slabiku U-), což dává výzvě odůvodnění a smysl. Ostatní slabiky vedle toho NA- a U- jsou mnohem lehčí, nevýraznější. Nejsou všechny stejně nevýrazné: kromě hlavního přízvuku v každé z těchto dvou větiček slyšíme i přízvuky vedlejší („pojd“ a „musím“). Ale ty nám už přinesl sám přirozený rytmus a melodie řeči.

Proč si stejně samozřejmě nepočínáme při čtení textu? Zřejmě proto, že sdělovaná myšlenka nevychází z nás, že ji jen zprostředkujeme. V tom je ten kámen úrazu. Máme-li myšlenku zřetelně zprostředkovat, musíme si ji napřed **osvojit**. Když pochopíme, **co** chce vlastně říct, stane se z ní myšlenka naše - a o to právě jde. Jinými slovy: lektor se neobejde bez určité přípravy, má-li pravdivě zvěstovat pravdu.

Zkusme si příklad. Máme třeba přečíst text podobnosti: *„Bud'te podobni lidem, kteří čekají na svého pána, až se vrátí ze svatby, aby, až přijde a zatluče, ihned mu otevřeli.“*

Rozpoznáme naráz, bez předchozí úvahy, co je hlavní myšlenkou a která slova tedy mají být zdůrazněna?

Vsadil bych se, že na první pohled řekneš: **lidem - pána - ze svatby - přijde a zatluče - otevřeli**. Jenže těchto pilířů je trochu moc, stojí před námi jako hustý plot, neprohlédneme skrze ně smysl Ježíšových slov. On sám totiž připomíná, abychom byli bdělí - jako služebníci, kteří nespí, ale čekají na svého pána, i když se vrátí třeba hodně pozdě. Takže smysl věty je dán těmito hlavními přízvuky-pilíři: ČEKAJÍ - ZATLUČE - OTEVŘELI. K tomu ovšem přistupují i některé přízvuky vedlejší, jak to samovolně dává plynulá souvislost. Srozumitelné přednesení tohoto souvětí tedy vypadá asi takto:

Budte podobni lidem, kteří ČEKAJÍ na svého pána, až se vrátí ze svatby, - aby, až přijde a ZATLUČE, - ihned mu OTEVŘELI.

Vidíš, že na jeden myšlenkový úsek připadá pokaždé jen jedno silně zdůrazněné slovo, jenom tak se nestane z pilířů neprůchodný plot, ale nosná kostra. Zkus pokračovat v textu téhož podobenství. Další věty ti vyjdou takto:

Blaze těm služebníkům, - které pán při svém příchodu nalezne BDÍCÍ! - Vpravdě pravím vám, že se přepáše a posadí je ke stolu - a chodě od jednoho k druhému, SÁM je bude obsluhovat.

Neboť pro ty, kdo jednou vejdou do nebeského království, a těmi máme být my všichni, nebude největším překvapením, že Kristus „chodí od jednoho k druhému“ (všechny nás chce oblažit), - nýbrž to, že nás, své služebníky, nechává odpočívat a sám, náš Pán, nás bude obsluhovat. To je ta jeho radostná zvěst! Proto zdůrazňuje podmínku: BDĚTE - a odměnu: SÁM vás odměním.

Čtenář, když mu myšlenka nevysvitne v úplnosti naráz, se může k textu vrátit, luštit jej postupně. Ale posluchač se vracet nemůže, slova dopadají nepřetržitě a jednorázově, Proto zaleží na tom, abys posluchače vedl na pouhý poslech po správných schodech správným směrem. Musíš mu sdělit myšlenku hotovou, ucelenou, postavenou na správných pilířích: čili zdůraznit přesně a jedině to, co dává základní smysl a nezaplétat ho do sítě slovíček, které se mezi sebou perou a navzájem se utloukají klacky přízvuků.

Z toho ovšem plyne, že máš-li být dobrým, užitečným **lektorem**, musíš být nejdřív pozorným **čtenářem**. A to je věc přípravy, o které jsme se už zmínili - a o které si později musíme promluvit důkladněji.

11. Řeč je zpěv - ale ne zpívání

Rabín Mendel učil: „Každé slovo Písma je dokonalý živý útvar, a kdo znění slova zahazuje démonům, páše na něm cosi podobného, jako kdyby povstal proti bližnímu a zabil jej.“

Při čtení uchovej melodii řeči. Ta spolu s přízvukem a střídáním tempa dává větám život, barvu a znělost.

Už sis jistě všiml, že vyjadřovací zvuky všech živých bytostí mají v sobě jistý hudební řád. Tím spíše lidská řeč. Jen si řekni nahlas tyto dvě větičky za sebou:

„Půjdeš se mnou?“ - „Když já jsem unaven.“

Slyšíš ten rozdíl? První věta **stoupá**, druhá **klesá**. První je **rychlejší**, druhá **pomalejší**, protože je zdráhavější. Až ti opakováním vejdou do sluchu, nahraď slova slabikami la-la-la ve stejné kadenci, trochu je ostřeji zdůrazni - a můžeš si ty tóny vyhledat

na klavíru nebo na houslích - dostaneš kousek hudby. V čem? Právě v tom, co hudbu vyznačuje. A to je: A) **melodie** - řazení různých tónových výšek, B) **rytmus** - střídání, asi jako kroky nebo dech, např. střídání prvků přízvučných a nepřízvučných. Melodii i rytmus pak určitým způsobem váže dohromady **tempo**.

A) Přirozená melodie řeči ovšem není totožná s uměle stanovenou melodií v hudbě. Tóny řeči nejsou hudebně „čisté“, nedají se přesně rozlišit na celé tony a půltóny. Kloužou nahoru dolů, často i v jedné slabice. Ptám-li se s údivem: „*Jak?*“, klouže to „a“, třebaže graficky krátké, dlouze přes čtyři až pět tónů směrem nahoru.

Právě to střídání výšek a hloubek, dané smyslem, situací a citovým zabarvením, vytváří melodii řeči. Čím víc je řečový projev spjat spíš s citovým prožíváním než s věcnou sdělností, tím je melodičnost výraznější. Proto je také příznačná pro malé děti a u nemluvnat je dokonce tím jediným, čím, se vyjadřují. V řeči dospělých ustupuje melodie poněkud do pozadí. Přesto se melodie uplatňuje i u nich. Nejen v okamžicích prudšího citového vzruchu, ale i přímo jako prostředek významového upřesnění.

Příklad: Věta složená ze slov „dnes - nejdeš - domů“ se bez jakékoli jiné změny ve výběru a pořadí slov, jen rozdílností melodie, stane buď větou oznamovací nebo tázací nebo rozkazovací. A ještě i v otázce se různým melodickým posunem dá rozlišit emocionální zabarvení, od prostého zjišťujícího zeptání přes nejistotu, přes údiv až po výčitku.

Melodie jako vyjadřovací prostředek staví větu teprve pevně na nohy, dává jí vyhraněný smysl - a zároveň jednotu. Pověděli jsme si už o členění vět na myšlenkové úseky pomocí drobných dechových pauz, odražení. Melodie ty jednotlivé odražené úseky sjednocuje v celek věty, v myšlenku.

Čím se nám tedy projevuje jako nezbytný prostředek při předčítání?

1) U kratších vět, daných jediným myšlenkovým úsekem, tvoří zpravidla první blok slov vět stoupající, druhý blok vět klesající. Mezi oběma leží pauza:

*„Proto skláním svá **kolena** / před Otcem našeho Pána Ježíše **K R I S T A.**“*

Hlavní přízvuk je obyčejně - jako zde - v klesající větvi, nejčastěji na posledním slově věty. Vedlejší přízvuk je ve větvi stoupající. Předěl obou větví je předělem mezi tzv. křivkou napětí a křivkou uvolnění. Je tam tedy zvukový (melodický) vrchol celé věty. Proto vedlejší přízvuk :“**kolena**“ zazní výš, zvučněji než sám přízvuk hlavní (KRISTA), který je na konci křivky. Vyjádříme tedy hlavní přízvuk ne zvýšením tónu, nýbrž poklesem, ale zato větší důrazností, popř. i poněkud zvolněným tempem při vyslovení hlavního slova.

2) U vět složených ze dvou myšlenkových úseků tvoří ten první vět stoupající, druhý vět klesající. Pauzička u vrcholu se trochu prodlouží a dá se jí užít k nadechnutí:

*„Když byl Jan **uvězněn**, / přišel Ježíš **DO GALILEJE.**“*

3) Jako jsou spolu srovnány dva myšlenkové úseky jedné věty, tak také otázka s následující odpovědí. Otázka se většinou zvedá po křivce napětí, odpověď melodicky klesá zpět:

*„Přijde dnes táta **domů?**“ // „Ano, / přijde **VEČER.**“*

Ale pozor! Melodický zdvih na konci otázky je jen tam, kde otázka **nezačíná** tázacím zájmenem. V takovém případě naopak dáme silný důraz (tedy i hlasový zdvih) na to úvodní tázací zájmeno a dále melodicky klesáme jako k tečce v oznamovací větě. Např.:

„Kdo tu je?“ - čteme: „*KDO tu je.*“

Podle toho se melodicky vyjadřují i věty jako:

„**ZA KOHO** mají lidé Syna člověka?“ (na konci tečka, nikoli zdvih)

4) Abys při čtení složitějšího textu neztratil přehled o tom, jsi-li ještě v melodicky vzestupné části, nebo už v sestupné, bude dobře, když si ta nesnadnější místa před začátkem příslušné části vyznačíš, třeba takto: melodie stoupá ↑, melodie klesá ↓.

Řekli jsme si dost všeobecného o tom, jak důležitý význam má melodie pro upřesnění významu pronášených vět. Ale ještě jsme si neřekli, že **melodie řeči není totéž jako zpěvavý tón**, že je právě **jeho opakem!** Tzv. zpěvavý tón nemá vrchol ani konec, je to vlastně jen držení hlasu na stejné výši. Protože stejným způsobem zdůrazňuje všecko, nezdůrazní nic. Je právě tak protivné jako nesmyslné. Odpuzuje to esteticky a ztěžuje to posluchačům správné porozumění.

Proč je tato chyba při bohoslužbách tak rozšířena především u samotných kněží? Má to jistě svou příčinu a tou je právě tón liturgické latiny, tzv. „tonus rectus“, čtení na jednom tónu. Jeho účelem nebyl žádný sdělovací kontakt kněze s věřícími, byla to záležitost rituální. A ze starého církevního ritu přežívá „tonus rectus“ i nadále. Bohužel nejen v liturgii latinské (jen se vzpomeň, jak dříve kněz říkal a zpěvně protahoval na jediném tónu *Dóminús vobiscúm* nebo *Glória in excelsis Déo*), nýbrž setrvačností a „zbožným“ návykem se leckde přenáší i do liturgie české. Ať byl ten tón v latině čímkoli odůvodněn, v češtině je prostě nesnesitelný. Dávej pozor, ať mu bezděky nepropadneš! Ani tehdy, kdyby ti někteří tvrdili, že je to tak v kostele správné, že je to „liturgické“. Nic protipřirozeného neslouží přirozeně a důstojně ani lidem ani Bohu.

B) Druhým základním elementem hudebnosti řeči (a tím i její náležitě srozumitelnosti) je **rytmus**. V užším formálním smyslu je to otázka tzv. metriky, tj. různého střídání slabik přízvučných a nepřízvučných. Na to nám stačí nejzákladnější jazykový cit „jak nám zobák narostl“ a k tomu pár pravidel, které najdeš v kapitole o české výslovnosti.

V podstatě však rytmický živel prostupuje celou skladbu hlasitého řečového projevu. Při lektorském výkonu se uplatňuje zejména v různorodém **tempu přednesu**. Základem každé formy je totiž určitá souměrnost, nebo lépe řečeno vyváženost částí. Tou se ale nerozumí stejný počet slov či slabik v jednotlivých částech věty. Prvotní účel něco **sdělit** se na to neohlíží. Ale hlasitý přednes to zcela přirozeně bere v úvahu.

Vezmeme si zase nejdřív příklad z denní hovorové řeči:

„*Jestli nepřijdeš do osmi, tak si nepřej vědět, jak to s tebou dopadne!*“

Je to souvětí podřadné, složené ze 3 částí. Ale zkus je s patřičným důrazem vyslovit, a rozdělí se ti na části dvě:

„*Jestli nepřijdeš **DO** OSMI, // tak si nepřej vědět, jak to s tebou dopadne!*“

Smysl pro souměrnost (který je instinktivně spojen s jazykovým projevem i v okamžicích emoce) zafunguje spolehlivě: První část vysloví táta s důrazem, ale volněji, jakoby proloženě. Krátká větička se protáhne do delšího časového trvání. A druhou část po dechové pauzičce vychrlí jedním dechem, čili značně rychleji.

Nejinak i ve větách stylizovaných spisovně, např.:

„*Přijde čas, // že se zeptá zima, cos dělal V LÉTĚ.*“

A v textu Písma:

„Miluj Pána, **BOHA** svého, // z celého **srdce** svého, z celé **mysli** své, ze vší **síly** své“

V obou případech je jedna z obou částí viditelně kratší než druhá. Správným přečtením, které nejen dává větě smysl, ale i působivost, naléhavost a tím větší určitost pro zapamatování, se obě části vyvažují odlišným tempem: kratší se řekne pomaleji, tím i důrazněji, delší rychleji, jakoby útočněji.

Tyto poznámky tě snad přesvědčí, že dobře předčítat je už kus umění. Ne však umění nedostupné, vyhrazené jen speciálním talentům. Jeho celé tajemství spočívá ve dvou věcech:

- 1) Vědět a respektovat co, proč a komu říkám (a sám tím být naplněn).
- 2) Počínat si při tom přirozeně.

12. A co když máš opravdu zpívat?

Jako padá déšť nebo sníh z nebe a nevrátí se zpět, nýbrž napojí zemi, aby mohla pučet a rodit, vydávat semena k setbě a k jídlu chléb, tak i mé slovo, jež vychází z mých úst, nikdy se ke mně nevrátí prázdné. Naopak, vykoná, co se mi líbí, provede, k čemu je já chci poslat.

Když zpíváš, musí ti být dobře rozumět. Proto zpívej dostatečně nízko, aby tón nepřezníval řeč; a se správným přízvukem a vhodnými pauzami, aby se slova nepřekrývala.

Leckdy ti připadne za úkol opravdu zpívat. Neříkej hned: já nemám hudební talent. Zpravidla umí člověk zpívat líp, než si myslí, než si troufá sám sobě důvěřovat. A když si dá práci, může při slavné mši, dosáhnout dostatečného zdaru.

Zpěv ovšem ubírá na srozumitelnosti. Už proto, že předepsaný nápěv neodpovídá přirozené kadenci řeči, která napomáhá pochopit smysl věty, (o tom jsme mluvili v kapitole o melodii). Krom toho tón, který se ve velkém prostoru rozkmitá do šířky a rozléhá ozvěnami, snadno zakrývá souhlásky. Tak lidé sice slyší silněji, když se něco zpívá, než když se mluví, vnímají melodii a znění samohlásek; ale rozumějí méně než při čtení. Místo Božího slova slyší jen hudbu, ani ne vždy pěknou. A mnozí pak rozhořčeně říkají, že to se zas můžeme vrátit k latině.

Je možné se při zpěvu vyvarovat zakrývání a zatemňování slova? Zpívat tak, aby se smysl řeči zpěvem spíš podtrhl než zakryl?

1) Předně nesmíš zpívat příliš vysoko, Většina kněží dělá při přechodu z řeči do zpěvu skok vzhůru. Zpěv pak napíná jejich hlas natolik, že všichni pozornost vynakládají na to, aby udrželi vysoký tón; a už jim nezbude čas dávat pozor na výslovnost, která je potřebná pro porozumění.

Z toho si neber příklad! Musíš přejít z řeči do zpěvu bez zlomu a bez skoku nahoru. Zkus začít větu v normální hovorové poloze hlasu a pak ve stejné tónové výšce zazpívat její závěr. Jen tak tě nebude zpěv napínat, hrdlo a ústa zůstanou uvolněna a slova zřetelná a srozumitelná.

2) Dále musíš dodržet rytmus řeči, přirozený slovní přízvuk. Víme už, že slabiky, které chceme zdůraznit, vyslovujeme obvykle o něco výš nebo o něco hlasitěji než ostatní, popř. je trochu protáhneme. Ale takové zdůraznění je při zpěvu ohroženo ze dvou důvodů:

a) Předepsaný nápěv často stanoví, že se třeba půl věty zpívá na jednom tónu, a to včetně slova, které nese smysl věty a proto se v mluvě vyslovuje výš. Takže při zpěvu nejsou výšky prostředkem ke zdůraznění, běžným v mluvené řeči. Zbývají nám tedy jen dvě možnosti: číst slabiky, které chceme zdůraznit, jednak o něco hlasitěji, jednak protaženěji než ostatní.

b) Notový předpis nás svádí k tomu, abychom zpívali všechny slabiky stejně dlouze - pokud připadají pod noty stejného trvání. Jenže takový zpěv tříští nebo úplně ničí smysl Božího slova: není rozumět obsahu. Nač potom takový zpěv je?

Proto k českému liturgickému zpěvu bezpodmínečně patří, aby se slabiky, které chceme zdůraznit, zpívaly o něco hlasitěji a protaženěji než jiné. Jen tím se přiblížíme přirozenému rytmu řeči a věcné srozumitelnosti.

3) Právě při zpívání jsou nepostradatelné správné pauzy, má-li posluchač dobře rozumět textu. Zde se mnozí lektoři dopouštějí osudné chyby, když mylně považují každou čárku za znamení pauzy, aniž zkoumají, končí-li u ní myšlenkový úsek nebo ne.

Zpočátku používej ke zpívání jen ty texty, jejichž noty jsou rozepsány, a dodržuj vyznačené dechové pauzy (na konci myšlenkového úseku i ke krátkému vydechnutí nejméně za každým slovním blokem). **Vše si pečlivě připrav!** A pak si můžeš důvěřovat v tom, že tvé předzpěvování bude i při menším hudebním nadání čistší a pěknější, než kdyby ses blýskal krásným hlasem a dokonalým hudebním sluchem, ale zůstal břídilem v tom hlavním: v pěkném a srozumitelném znění slova. A to ti dopomůže k tomu, že klidně a volně, s temperamentem a s radostí zazpíváš k Boží oslavě a k užtku lidí, co jim chceš sdělit.

13. Vždycky se vyplatí zkouška předem

V duchu mě Pán vyvedl a postavil doprostřed nížiny. Byla plna lidských kostí... A pravil ke mně: člověče, oživnou ty kosti? Odpověděl jsem: Pane, ty to víš... Tak mluví Pán: Položím na vás šlachy a dám na vás narůst maso, povléknu vás koží, vdmychnu do vás dech a oživnete... A postavili se na nohy, velmi veliký zástup.

Sotva se ti podaří chytit tón a polohu hlasu, přízvuky a melodii vět až při čtení samém přímo u ambónu. Proto si lekci předem přečti nahlas.

Pověděli jsme si řadu pouček, jak má dobré čtení vypadat. Zdály se ti někdy trochu složité, „učené“, jindy zas až příliš samozřejmé. Ale ono nejde o to, vtoukat si do hlavy samé nové a cizí věci. Jde naopak o to, aby sis všechno, co snad víš nebo podvědomě cítíš, jasně a po pořádku uvědomil. Abys ze samozřejmostí ukul pevnou a praktickou lektorskou výzbroj.

K té ovšem patří i pravidlo: přečíst si předem, a ne jednou, nachystanou lekci **nahlas**. Tu ti teprve vyplynou leckteré záludnosti textu, ale i jeho závažnost a krása. Byls někdy např. na hereckých zkouškách? Tam by ses přesvědčil zblízka, jak se role, už dávno naučená nazpaměť, tříbí stálým hlasitým opakováním textu. I zkušený herec hledá a nachází stále nové a lepší možnosti, jak větu říct, co a jakým způsobem zdůraznit, jakými tóny docílit nejlepšího účinku.

Takovou složitou profesionální drezúru od tebe ovšem nikdo nežadá. Ale na druhé straně chceš jistě i ty působit ve své „roli“ předčitatele dojemem jistoty. Už proto, že svým čtením vedeš mysl celého zástupu k těm myšlenkám, které jim chce vnuknout Boží slovo. A nemůže vést slepý slepého. Přitom jediné, co máš k dispozici, abys je vedl, je právě tvůj mluvný projev, způsob tvého čtení.

Nemůžeš tedy spoléhat na to, že stačí přečíst si lekci jen očima. Těma jen sbíráš písmenka, z písmen slova, ze slov zajiskření myšlenky. Teprve když zvládneš text i hlasem, a tak jak má znít, nebude už myšlenka jen tu a tam jiskřit, ale souvisle svítit. I tobě, i tvým posluchačům. Mrtvé litery dostanou živé tělo (jako vypráví o svém zjevení prorok Ezechiel).

Jen hlasitým přečtením si ověříš pravidla o hlasové výstavbě věty.

1) Sám pak uslyšíš, zdali věta stojí pevně, a o které hlavní slovo se musí opírat, má-li zřetelně sdělit svůj obsah.

2) Uslyšíš, zdali melodie i rytmus věty zní příjemně a sdělně.

3) Vyplynou ti nejen myšlenkové úseky, ale i výslovnostní slovní bloky, tak důležité pro plynulé a srozumitelné čtení.

4) A poznáš, v které hlasové poloze a v jakém tempu se ti věta říká nejpohodlněji, nejpřirozeněji - a tím pro posluchače nejúčinněji.

Taková příprava ovšem předpokládá to, co bohužel u nás dosud není samozřejmostí: mít text čtení v rukou včas.

Dokud tento samozřejmý předpoklad solidní přípravy nebude splněn, bude lektorská služba stále jen příštipkařením, nahodilým ochotnictvím - a ubližováním důstojnosti i pravému užítku liturgie, alespoň v bohoslužbě slova. Dávat při mši sv. číst na poslední chvíli komukoli, kdo se zrovna namane, to je znevažování bohoslužby slova.

Mám-li dobře sloužit, musím mít základní předpoklady k vlastní přípravě - tedy text předem. Chci-li dobře sloužit, musím se na svou službu od neděle k neděli poctivě připravovat - podobně jako se kněz připravuje na promluvy. Pak teprve je to důstojná, krásná a prospěšná služba církvi, Božímu království.

14. Nikdy bez promyšlení textu

Stalo se jednou, že předsedající synagogy vyzval rabína Agibu, aby veřejně předčítal z Písma. On však odmítl. Jeho žáci se pak divili: „Náš učitel, což jsi nám neříkal, že Písmo je tvůj život a délka tvých dnů? Proč jsi odepřel předčítat?“ Odpověděl jim: „Odepřel jsem, protože jsem si příslušný úryvek víckrát neprošel předem.“

Čemu člověk nerozumí, to také nemůže správně předčítat. Proto si musíš nejen pořádně připravit techniku přednesu, ale i promyslet, co budeš hlásat.

Tuto základní nezbytnost jsi už ze všeho, co jsme si pověděli, dostatečně pochopil.

Všechna technická příprava textu, který máš předčítat v kostele, by byla jen jakýsi „rozumový tělocvik“ pro nic a za nic, kdyby chybělo **pochopení** a co největší **osvojení myšlenky**.

Je tedy nezbytné, zapřemýšlet si nejen **nad tím**, nýbrž **o tom**, co máš předčítat; strávit to. Jak to dělat? Přečti si nejprve celý text v souvislosti. Pak znovu po odstavcích;

po větách. Pokud jsi neporozuměl, nebo si nejsi jist, neostýchej se zeptat někoho, komu v té věci důvěřuješ, nejlépe kněze.

Aby ses neostýchal, k tomu ať tě povzbudí tato epizoda ze života sv. Antonína poustevníka:

Jednou za ním přišla skupina mnichů se svým opatem; byl s nimi i poustevník Josef. Opat je chtěl vyzkoušet. Položil jim jako otázku jeden výrok z Písma svatého a ptal se jich, co znamená. Každý mluvil, jak nejlépe uměl. Opat však na každou odpověď říkal: „Ještě jsi tomu neporozuměl.“ Nakonec se zeptal poustevníka Josefa. Ten odpověděl: „Nevím“. A tu řekl sv. Antonín: „Bratr Josef je na správné cestě, protože řekl: nevím.“

Připadá ti to trochu žertovné? Možná. Ale jasně to ukazuje rozdíl mezi domnělým snadným chápáním Božího slova, jako by to byla zpráva z novin, a **poznáním**, mezi samolibým a **pokorným promýšlením** Božího slova.

Takováto příprava na předčitatelský úkon je ovšem už něco jiného a hlubšího, než jakákoli příprava třeba rozhlasového hlasatele, kterého jsme ti tu několikrát kladli za vzor. To už není sebejistý přístup profesionála k něčemu uloženému zvnějšku, nýbrž kus pokory; a **krok v duchovním životě**, práce na sobě samém.

Právě v tom, jako odměna od Ducha svatého, se ti vrací všechna obětavost a námaha, kterou pro svůj lektorský „úřad“ podstupuješ. A v tom spočívá i pravá důstojnost a sláva, ale i osobní užitek služby.

15. Důstojnost lektorské služby

Biskup-mučedník Cyprián z Kartága píše r. 250 po Kr. duchovním své diecéze o jednom mladíku:

„Obyčejně se, milí bratři, ptáme napřed vás, když chceme někoho přijmout do služby církve, a rozvažujeme o jeho charakteru a zásluhách na společné poradě. Náš bratr Aurelius však už byl vyzkoušen samotným Pánem. Ač ještě mladý lety, podstoupil už dvojnásobný boj, dvakrát vyznal svou víru. Poprvé byl pro ni vypovězen do vyhnanství, podruhé mučen. Nevím však, co na něm chválit víc: zdali statečnost, s jakou trpěl, nebo skromnost jednání později, po jeho vyznání. Zasloužil by si, aby byl přijat do ještě vyššího stupně svěcení. Přesto by však měl nejdříve začít sloužit jako lektor. Neboť jeho hlas, který vynikajícím způsobem svědčil o Bohu, si opravdu zaslouží, aby zněl při svátečním čtení Božího slova. Po nádherných slovech, jimiž vyznal Krista, má nyní zvěstovat také jeho radostné poselství. Jestli u popraviště na něj zevloval dav pohanů, zde se na něho dívají bratři. Jestliže se tam lid podívoval, když mluvil, zde mu naslouchají s bratrskou radostí.

Předříkávat modlitby a předčítat při společné bohoslužbě slovo Boží je uplatněním tvého laického kněžství; je to vskutku kněžská služba. Proto k ní přistupuj s velkou odpovědností a pokorou a raduj se, že smíš sloužit jako lektor.

Než prorok Izaiáš poznal, že ho chce Bůh povolát ke své službě a použít jeho ústa, aby mluvil k lidem, měl zvláštní zážitek. Bůh mu za světla, dýmu a zemětřesení dal spatřit svou oslňující vznešenost. Izaiáš náhle pocítil po celém těle divné chvění a v ústech měl ošklivou kyselou chuť, jakoby měl ústa špinavá a dávno si nečistil zuby. Tu zvolal: „Běda, teď je se mnou konec - jsem člověk s nečistými rty!“ A dál Izaiáš vypráví: „Přiletěl ke mně jeden ze serafů. V ruce měl žhavý uhlík, který vzal kleštěmi z oltáře, tím se dotkl mých rtů a pravil: „Hleď, tvá vina zmizela, tvůj hřích je zahlazen.“ A zaslechl jsem Pánův hlas: „Koho

mám poslat, kdo nám půjde?“ I řekl jsem: „Tady jsem. Mne pošli!“ A on řekl: „Jdi tady a mluv k národu.“

V neděli tvými ústy přichází k lidem Boží slovo. A lidé poslouchají; dospělí i mládež, tví rodiče, tví známí. Sám kněz ti naslouchá. Všichni se soustředí na to, co říkáš. A nikdo se neozve. „Copak chce tamten mládeneček vpředu?“ Je úžasné, jakou máš vážnost v církvi proto, že máš zvěstovat Boží Slovo.

16. Dodatek o české výslovnosti

„Miluji krásu tvého domu, Pane, místo, kde přebývá tvá sláva ...“

Miluj i krásu Božího slova, které se stává tělem ve slovech lidské řeči - v tvé mateřtině. Cti její čistotu a správnost a předcházej v tom příkladem.

Významově i formálně správné čtení závisí také na melodii řeči. Jaká je melodika češtiny? Je střídmější, méně výrazná než u některých jiných jazyků (např. u ruštiny, franštiny, italštiny). Tím spíš se musí jemně respektovat rozdílnost slabik jak **v přízvuku**, tak **v délkách** (přízvuk a délka se jen zřídka kryjí).

1) Slovní přízvuk, tj. silnější hlasový důraz je v češtině vždy **na první slabice** slova

KOstel, NÁvštěva, PŘEDčítatel

Přitom si pamatuj, že jednoslabičná **předložka** tvoří s následujícím slovem zvukovou jednotku, takže přechází přízvuk na ni, jako by byla první slabikou slova

NAnávštěvu, DOkostela, VEškole

Je chyba vyslovovat např.:

Jdu do ŠKOly - správně je: *Jdu DO školy*

Slovní přízvuk je však dosti lehký, nesmí se zdůrazňovat výbušně - a zvláště ne do mikrofonu - aby další slabiky po něm nezanikly.

2) Rovněž rozdíl mezi dlouhými a krátkými slabikami a samohláskami je v češtině poměrně nevelký. Zpravidla trvá v hovorové češtině dlouhá samohláska dvakrát až třikrát déle než krátká. (Je-li pod přízvukem, je o něco delší, než je-li nepřízvukná; také v emotivní řeči, v hněvu, úžasu, radosti se dlouhé samohlásky bezděčně ještě protahují). Krátké samohlásky se bezpodmínečně vyslovují krátce, nesmí se protahovat ani pod přízvukem ani na konci vět.

3) Výslovnost souhlásek:

České souhlásky dělíme na tzv. párové a nepárové.

Nepárové (*vyslovují se vždy tak jak se píší*): j - l - m - n - ň - r - ř

Párové (*mají „kamaráda“, který se vysloví místo nich*):

a) znělé: b - d - d' - g - h - v - z - ž

b) neznělé: p - t - t' - k - ch - f - s - š

Skupina párových je pro výslovnost zvláště důležitá, a to proto, že v určité situaci se znělá souhláska mění v neznělou, nejčastěji na konci slov. Proto např. slova

dub - lid - loď - gong - Bůh - krev - kaz - kříž vyslovujeme jako:

dup - lit - loť - gonk - bůch - kref - kas - kříš

Je násilné a komické, snaží-li se někdo v takových případech zachovávat znělost koncové souhlásky a vyslovuje např. **dub** místo správného **dup**.

4) Pod vlivem nářečí se často chybuje v případech, kterým se říká *spodoba* (asimilace), tj. tam, kde sousedí znělá souhláska s neznělou (nejčastěji to bývá u sykavek **s** a **z**). Tehdy se souhlásky připodobní, buď znělá neznělá nebo naopak.

sb se vysloví jako **zb** (sbor - zbor) - **bs** jako **ps** (zab se - zap se)

sd jako **zd** (s duchem - z duchem) - **ds** jako **ts** (od sebe - ot sebe)

sd' jako **zd'** (sdělit - zdělit) - **d's** jako **t's** (vzbuď se - vzbuť se)

sh jako **sch** (shoda - schoda) - **hc** jako **chc** (lehce - lechce)

zp jako **sp** (zpívat - spívat)

zt, zt' jako **st, st'** (ztuha, ztížit – stuha, stížit)

zk, žk jako **sk, šk** (zkouška, tužka - skouška, tuška)

dk, d'k jako **tk, t'k** (zítka, loťka)

dc, d'c jako **tc, t'c** (dúchotce, v loťce)

vc, vč jako **fc, fč** (ofce, fčela) ...

5) Sousedí-li ve slově stejné souhlásky, vyslovují se buď:

a) **nezdvojeně** (u slov jednoduchých a neodvozených):

Anna, panna - ana, pana

b) **zdvojeně** (u slov složených, odvozených, popř. s předponami):

čtverrohý, nejjasnější, naddůlní - čtver-rohý, nej-jasnější, nad-důlní

Správná výslovnost je často výmluvným znamením ušlechtilosti a kultivovanosti. A právě chrám je místem, kde by se ušlechtilost - i v mluvním projevu - měla uplatňovat jako něco samozřejmého. Proto se bedlivě varuj ve výslovnosti všech návyků pocházejících z nářečí (hantýrky). To se nejvíc týká tzv. moravismů, pražáctiny a brněnštiny. Pokud tomu podléháš bezděčně, uč se sám sebe hlídat; děláš-li to však vědomě, je to mylná představa, že se tím jaksí přiblížíš „svému publiku“, porozumí ti a přijme tě s větším respektem, učiníš-li ambon jedním z míst, odkud se má česká řeč ozývat ve své nejryzejší kráse a čistotě.

Shrnutí pravidel pro lektory

- 1. pravidlo:** Předříkávat modlitby a předčítat při bohoslužbě slovo Boží je výkon tvého laického kněžství. Proto k němu přistupuj s velkou odpovědností a pokorou.
- 2. pravidlo:** S mikrofonem musíš zacházet jako se syrovým vejcem: opatrně a jemně.
 - Do mikrofonu se mluví přesně zepředu v úhlu 45°, nebouchá se do něj, ani nefouká.
 - Správná vzdálenost od úst je asi 20-30 cm a musí se přesně dodržovat, protože síla hlasu se mění s čtvercem vzdálenosti.
 - Nemluv do něj příliš hlasitě, nýbrž tak klidným hlasem, jako bys mluvil o něčem závažném doma u stolu.
 - Mikrofon zvětšuje nejen zvuk tvého hlasu, ale i všechny chyby, dialekt, nesprávnou výslovnost, zajíkání, sípavý dech, odkašlávání, atd...
 - U společných modliteb a písní (Gloria, Vyznání víry, Otče náš...) proneseme do mikrofonu jen úvodní slova a zbytek potichu, ne jako „předříkávač“.
 - Nauč se rozpoznávat, přizpůsobuje-li se tvůj hlas dobře chrámovému prostoru v síle, v poloze i tempu: tohle jsem řekl moc rychle, tohle moc silně, musím hlavou o 5 cm zpátky...
- 3. pravidlo:** Lidé neposlouchají jen ušima, ale i očima. Proto i tvůj vzhled, oblečení, postoj a pohyby patří ke tvé službě.
- 4. pravidlo:** Hlas zní nejlíp, když mluvíš ve své přirozené poloze. Proto ho nepřepínej, začni hlubší polohou a tou také konči.
- 5. pravidlo:** Nečti uspěchaně, vyslovuj zřetelně, dělej náležité pauzy, dýchej klidně. Dopřej lidem, ať stačí sledovat Boží poselství myšlenku za myšlenkou.
- 6. pravidlo:** Než, začneš číst, a pak před každým novým odstavcem, se podívej na lidi: navážeš spojení a zvýšíš účinek slova.
- 7. pravidlo:** Čárka za slovem neznamená vždycky pauzu, ani se před ní vždycky nezvedá hlas. Rozlišuj, kdy ji brát vážně, a kdy ji „nečíst“, jako by nebyla.
- 8. pravidlo:** A co dvojtečky a uvozovky? Chceš-li číst tak, jak se doopravdy mluví, dávej se těmi znaménky myšlenkově vést, ne zvukově spoutat. Jsou zde, aby členila a spojovala význam, ne aby tě nutila koktat.
- 9. pravidlo:** Co předčítáš, musíš mít jasně rozčleněno. Posлуhač nevnímá jednotlivá slova, nýbrž ucelené představy. Rozděl si předem text na odstavce, myšlenkové celky a slovní bloky a označ si je tužkou.
- 10. pravidlo:** Položit správný přízvuk není věc náhody, ale pochopení. Věta je utvořena tak, že vyhrocuje myšlenku do jednoho hlavního slova. Ta hlavní slova si dobře zapamatuj a raději si je podtrhni.
- 11. pravidlo:** Při čtení uchovej melodii řeči. Ta spolu s přízvukem a střídáním tempa dává větám život, barvu a znělost.
- 12. pravidlo:** Když zpíváš, musí ti být dobře rozumět. Proto zpívej dostatečně nízko, aby tón nepřezníval řeč; a se správným přízvukem a vhodnými pauzami, aby se slova nepřekrývala.
- 13. pravidlo:** Sotva se ti podaří chytit tón a polohu hlasu, přízvuky a melodii vět až při čtení samém přímo u ambónu. Proto si lekci předem přečti nahlas.
- 14. pravidlo:** Čemu člověk nerozumí, to také nemůže správně předčítat. Proto si musíš nejen pořádně připravit techniku přednesu, ale i promyslet, co budeš hlásat.
- 15. pravidlo:** Správná výslovnost je často znamením ušlechtilosti a kultivovanosti. A právě chrám je místem, kde by se ušlechtilost měla uplatňovat jako něco samozřejmého. Proto se bedlivě varuj všech návyků pocházejících z nářečí. To se nejvíc týká tzv. moravismů, pražáčtiny a brněnštiny.

Jednotlivé schůzky

1. - donést noty s pauzama na ukázkou

probrat body 2, 3, 4 a 5

DÚ: napsat si vlastní přímluvy (4ks) a ty pak na začátku další sch. přečíst u ambonu (kontrola příchodu, přečtení, klesání hlasu na konci věty, odchod)

2. - donést kopii textu z lekcionáře

přečíst přímluvy

body 6, 7 a 8

DÚ: dát jim kopii textu z lekcionáře - doma naučit dívat se do lidí, číst-nečíst čárky a dvojtečky ...

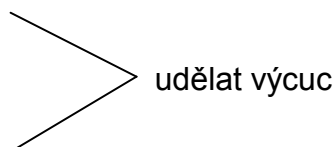
3. - donést krátké větičky s VELKÝM (32) písmem

kontrola DÚ

body 9, 10 a 11 - ukázkou s textem la-la-la

DÚ: přečíst a porozumět body 12 - 15 včetně

4. bod 12 (vše si pečlivě připrav)
bod 13 (zkouška předem se vždy vyplatí)
bod 14, 15, 16...
hledání textu v lekcionáři
pak ... setkání na čtení pohromadě

!!! Kdo šišle, neumí „ř“ nebo ví, že neovládá trému před davem lidí, ať se raději ani neodvažuje přihlásit. Cílem tohoto kurzu je vychovat lektory, kteří budou opravdu číst při mši svaté, a ne, že se chtějí jen dozvědět jak se to má správně dělat a pak nakonec číst nikdy nebudou !!!

Otázky k závěrečnému opakování Recitátorského kurzu

(u praktických předem připravit příklady)

1. Zásady zacházení s mikrofonom, jeho příprava, vlastnosti.
2. Společné texty a zpěvy.
3. Antifony (vstupní a k přijímání), kdy se čtou a kdy ne, příchod, kde je najdu, kdy se čte „Alleluja“.
4. Přímluvy, kdy se přichází (i pokud je „Věřím“) a odchází, odkud a jak se čtou.
5. Čtyři okruhy přímluv, kolik se čte.
6. Vedení společného Růžence (prakticky předvést).
7. Příchod a odchod, držení a nošení knih. Co vše udělám u ambonu než začnu číst.
8. Jak se čte Křížová cesta.
9. Orientace v knihách (lekcionář, přímluvy, kancionál) - předvést prakticky
10. Ve kterých čtyřech případech čárku mlčky přecházíme - nereagujeme na ni v hlasitém přednesu?
11. Jak je to s vizuálním kontaktem s posluchači, jakým způsobem?
12. Co je nutné u modliteb, kde se recitátor střídá s odpovědí lidí?